

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

-обавезна садржина- свака рубрика мора бити попуњена

(сви подаци уписују се у одговарајућу рубрику, а назив и место рубрике не могу се мењати или изоставити)

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију: 2.2.2018., Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>1. проф. др Миленко А. Перовић, ментор – редовни професор у пензији за ужу научну област Филозофске науке, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду</p> <p>2. проф. др Жељко Калуђеровић, председник Комисије – ванредни професор за ужу научну област Филозофске науке, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду, председник Комисије</p> <p>3. проф. др Бранко Баљ, члан Комисије – редовни професор за ужу научну област Филозофске науке, Економски факултет у Суботици, Универзитет у Новом Саду</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Никола (Снежана) Таталовић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 20.02.1981., Сарајево, БИХ</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Филозофски факултет у Новом Саду, Мастер академске студије – Филозофија, Мастер професор филозофије</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија 2010., Докторске академске студије – Филозофија, Филозофски факултет, Нови Сад</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:</p>
<p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<i>Аристотелова прва филозофија између онтологије и теологије</i>
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<p>Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл. Број страна: 305; број поглавља: 6; број референци: 675; број библиографских јединица: 210.</p>
V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<p>1. УВОД (стр. 13-19)</p> <p>Кандидат у уводном делу свог рада указује како на мотивацију, тако и на нужност упуштања проблеме јединства Аристотелове прве филозофије. Како је појмовна апаратура коју изграђује Аристотел у <i>Метафизици</i> одређујућа за потоњи развој филозофије, тако се суочавање са оним што је сам Аристотел рекао, као и са оним што је испоручила читава традиција тумачења Аристотела, показује као одлучујуће за саморефлексију која је припадна филозофији. Кандидат најављује назнаку властитог приступа питању јединства Аристотелове прве филозофије у</p>

контексту савремених расправа о смислу Аристотелове *Метафизике*, али и начина на који савремена филозофија разумева филозофску традицију као „метафизику“, како би се изборио за повесно-филозофски контекст који је припадан самом Аристотелу. Кандидат у уводу оцртава набачај властите тезе о смислу Аристотелове прве филозофије као „дијалектичке археологије“, најављујући критику владајућег онтолошко-теолошког разумевања прве филозофије. Кандидат на јасан начин уводи тематику своје дисертације, постављајући је у контекст владајућих савремених интерпретација Аристотела, као и владајућег хоризонта разумевања смисла повести филозофије као „метафизике“.

2. АРИСТОТЕЛОВА „МЕТАФИЗИКА“ ИЗМЕЂУ НЕДОВРШЕНОСТИ И НЕДОВРШИВОСТИ (стр. 20-41)

У првом поглављу друге главе дисертације – **Три лица апорије: име, структура и одређење *Метафизике*** – кандидат изградњу властитог приступа питању смисла Аристотелове прве филозофије започиње од питања услова могућности разумевања Аристотелове *Метафизике*. Претходно питање кандидат настоји да формулише преко оцртавања подручја унутар којег се мора кретати сваки интерпретативни захват Аристотелове *Метафизике*, где је исто владајућим интерпретацијама одређено као недовршено, а можда и као недовршено. Кандидат разматра разлоге зашто су уредници *Метафизике* дали овим Аристотеловим предавањима дато име, те зашто нису изабрали неко од имена које је сам Аристотел понудио (мудрост, тражена наука, прва филозофија, наука бића као бића, теологија). Кандидата долази до увида да је овим Аристотеловим истраживањима дато име *Метафизика* јер први коментатори Аристотела и уредници Аристотелових дела нису у њима нашли оно што су они разумевали као крајњу интенцију овде спроведеног Аристотеловог подухвата. Кандидат показује да се овакво разумевање Аристотелове прве филозофије као метафизике од стране првих коментатора испоставља се као одређују да читаву традицију тумачења смисла Аристотелове прве филозофије, те да само име метафизика пре поставља питања него што непосредно указује на саму Аристотелову интенцију. Кандидат, након што је указао на проблематични карактер самог имена ових Аристотелових истраживања, указује и на још два кључна проблема у напору интерпретативног захватања смисла јединства Аристотелове прве филозофије. Наиме, сама структура *Метафизике* није нешто што долази непосредно од Аристотела, већ је као и име ових истраживања ствар уредника Аристотеловог корпуса, те се самим тим, указује кандидат, не можемо непосредно ослонити на редослед истраживања као нешто што својим током сведочи о самој Аристотеловој намери. Следећи проблем, којим кандидат оцртава почетну ситуацију интерпретације смисла *Метафизике*, је и проблем вишеструкости одређења науке која је на делу у *Метафизици*. Наиме, у *Метафизици* затичемо следећа одређења, која на први поглед нису компатибилна, а можда стоје и у супротности једна са другим: наука бића као бића („онтологија“), археологија и аитологија, прва филозофија (теологија), и усиологија. Ово мноштво одређења које Аристотел испоручује у погледу на кратак науку која је на делу у *Метафизици* управо је оно што гради спор интерпретација смисла овде преузетог пројекта. Кандидат у другом поглављу друге главе – **Темељна напетост: „онтологија“ Г књиге vs. „теологија“ Е књиге** – показује да се ова различита одређења *Метафизике* унутар простора савремених интерпретација обликују у супротност онтолошког и теолошког смисла *Метафизике*. Кандидат путем критике Наторпа и Јегера, са којима и почиње успостављање онто-теолошког оквира савремених интерпретација *Метафизике*, показује да се напетост различитих одређења *Метафизике* не може разрешити идејом каснијих интерполација у текст *Метафизике*, нити идејом претпостављеног развоја Аристотелове мисли од платоноско-теолошке фазе ка зрелој, онтолошкој фази. Кандидат претходно спроведеном критиком долази до закључка да се питање јединства Аристотелове прве филозофије мора захватити изнутра, чиме најављује наредну главу дисертације у којој ће ступити у критику ових интерпретација смисла јединства *Метафизике* које датом јединству прилазе изнутра. Кандидат показује изразиту проблемску свест у погледу питања могућности разумевања *Метафизике*, те способност да проблемско поље структурира преко његових кључних момената, као и аутора који су релевантни за дате моменте.

3. А КЊИГА И ОНТО-ТЕОЛОШКА КОБ „МЕТАФИЗИКЕ“ (стр. 42-100)

Изградњу властитог разумевања Аристотелове прве филозофије као „дијалектичке археологије“ кандидат настоји да избори у првом кораку унутар првог поглавља треће главе дисертације – **Λ књига и питање јединства прве филозофије** – кроз расправу са релевантним савременим интерпретацијама смисла јединства *Μεταφизике* које датом питању прилазе изнутра. Претходно речено кандидат не поставља као прости преглед владајући тумачења јединства *Μεταφизике*, већ као саму ствар изградње властитог приступа. Како би дато спровео, кандидат фокусира простор владајућих интерпретација јединства *Μεταφизике* на прелиминарно разумевање Λ књиге, за коју кандидат држи да представља једино место у погледу на које је могуће потврдити властито разумевање целине овде предузетих Аристотелових истраживања. Дакле, кандидат настоји да интерпретацијама претпостављени смисао јединства *Μεταφизике* оптоба пре свега на самом тексту, држећи да претпостављање интенција аутора без потврде самог текста не може бити научно легитиман начин захватања смисла Аристотелове прве филозофије.

У сврху претходног, кандидат у другом поглављу треће главе дисертације – **Присуство „онтологије“ као пут реконструкције „теологије“** – критички разматра оне савремене интерпретације јединства Аристотелове прве филозофије којима је зајединчка идеја да претпостављено теолошко утемељење није ништо што је Аристотел на задовољавајући начин спровео, или пак да оно унутар *Μεταφизике* уопште није на делу, те да је задатак интерпретатора да дату „недовршеност“ теолошког утемељења „онтологије“ реконструише на темељу централних књига *Μεταφизике*. Разматрајући пре свих Пацигову и Фредеову интерпретацију смисла јединства прве филозофије, кандидат показује да темељна релација средишњих књига, релација *према једном* не може бити темељна релација целине *Μεταφизике*, тј. да питање јединства многоструког изрицања бића на нивоу категоријалних схемата није идентично питању јединства говора о узроцима и начелима различитих типова бивства. Кандидат показује да Пацигова и Фредеова интерпретација јединства прве филозофије не може наћи своју потврду унутар самог текста Λ књиге, као јединог места у погледу на које је и могуће поставити и развити питање јединства узрока и начела различитих типова бивства, те самим тим и питање јединства прве филозофије. Кандидат показује да претпостављање интенција аутора није довољно за захватање смисла *Μεταφизике*, те указује на темељне противречности претпоставке о одсуству теолошког утемељења прве филозофије, као и на неадекватност наметања онтолошког смисла овде предузетим Аристотеловим истраживањима, јер смисао разлике онтологија-теологија нема, истиче кандидат, своје упориште у повесно-филозофском контексту Аристотеловог мишљења већ пре говори о нововековном наслеђу савремених интерпретација Аристотела.

Настављајући изградњу властитог разумевања Аристотелове прве филозофије као „дијалектичке археологије“ кроз критику владајућег онто-теолошког интерпретативног хоризонта, кандидат се у трећем поглављу треће главе дисертације – **Одсуство „теологије“ као утемељење теологије** – окреће расправи са Пјером Обенком, који за разлику од претходно разматраних интерпретација полази од идеје да Аристотелов неуспех изградње прве филозофије као теологије повратно на негативан начин утемељује онтолошки карактер овде предузетих Аристотелових истраживања. Кандидат показује да Обенкова идеја Аристотелове *Μεταφизике* као својеврсне онтологије коначности човековог језичког захватања бића не само да не стоји, већ да сва снага дате интерпретације зависи **не** од неуспеха и одсуства Аристотелове прве филозофије као теологије, већ од неуспеха читаве традиције тумачења *Μεταφизике*, односно од погрешно тумаченог смисла Аристотелове теологије. Речју, кандидат показује да овде на делу није неуспех самог Аристотела, већ неуспех интерпретација смисла теологије код Аристотела. Кандидат показује да Обенкова интерпретација колико год на први поглед изгледала оригинална у потпуности следи владајући онто-теолошки оквир разумевања *Μεταφизике*, оквир који није припадан самом Аристотелу, те да успех или неуспех Аристотеловог пројекта прве филозофије не може бити захваћен полазећи од истог оквира.

Након спроведене критике владајућих интерпретација јединства Аристотелове прве филозофије, кандидат се у четвртом поглављу треће главе дисертације – **Прва филозофија са оне стране онто-теологије** – усмерава ка изградњи назнаке властитог разумевања смисла Аристотелове прве филозофије као „дијалектичке археологије“ указујући на нужност напуштања онто-теолошког интерпретативног оквира. Кандидат негативност истраживања *Μεταφизике* коју утврђују релевантне интерпретације не разумева као одсуство теолошког утемељења онтологије, већ дату негативност разумева као сам начин кретања Аристотелових истраживања у *Μεταφизики*.

Кандидат указује на то да негативност не мажи само за Λ књигу, као што то држи читава традиција тумачења, већ да важи за целину *Метафизике*, те кандидат указује на то да разочарање интерпретатора у погледу на теолошку кулминацију *Метафизике*, мора уједно бити и разочарање над њеним „онтолошким“ делом. Негативност Аристотелових истраживања у *Метафизици* долази, показује кандидат, од начин на који Аристотел укључује традицију унутар властитих истраживања. Наиме, Аристотелово истраживање унутар подручја прве филозофије креће се на начин показивања беспутности путева традиције. Кандидат истиче да једино уколико се има у виду овај апоретичко-дијалектички карактер Аристотелове прве филозофије може се изборити како за смисао јединства два дела Λ књиге, као и за смисао целине овде преузетих истраживања. Унутар трећег поглавља кандидат показује како суверно кретање простором владајућих интерпретација смисла јединства *Метафизике*, тако и суверено владање кључним проблемским местима *Метафизике*. Поред претходног, кандидат са методске стране поступа крајње иманентно самој разматраној ствари. Наиме, кандидат у изградњи властитог разумевања смисла јединства прве филозофије примењује сам Аристотелов ендоксичко-дијалектички метод, односно полази од владајућих мњења у погледу на смисао јединства прве филозофије како би се разматрањем њихових иманентних апорија избори за властиту интерпретативну позицију.

4. АПОРИЈА КАО ПУТ: ПРВА ФИЛОЗОФИЈА КАО ДИЈАЛЕКТИЧКА АРХЕОЛОГИЈА (стр. 101-179)

У четвртог поглављу дисертације кандидат настоји да изгради властито разумевање Аристотелове прве филозофије као „дијалектичке археологије“. У ту сврху кандидат указује на то да је неопходно пре свега се изборити за сам начин Аристотелове држања мисли у *Метафизици*, односно за метод који је овде на делу. Разумевање Аристотеловог јединственог мисаоног држања унутар целине *Метафизике* показује се као услов могућности разумевања јединства предмета прве филозофије. Међутим, сам Аристотел у *Метафизици* нигде непосредно не рефлектује о властитом мисаоном држању, односно он нигде експлицитно не рефлектује на метод прве филозофије. Како би се изборио за сам начин Аристотеловог поступања унутар простора тражене науке, кандидат указује на то да је неопходно је имати пред собом разумљеним следећа три момента.

Прво, потребно је темељно испитати начин на који Аристотел ендоксичко-дијалектички изграђује претпојам прве филозофије под именом мудрости у Λ књизи, јер карактер изграђивања мудрости у Λ књизи одређује карактер прве филозофије у целини у смислу дијалектичке расправе са претходницима, што омогућава да се Λ књига покаже у јединству не само са Λ књигом, већ и са преосталим књигама *Метафизике*, те да се разуме разлог зашто Аристотел Λ књигу завршава расправом са претходницима која наликује расправи Λ књиге. Претходно кандидат разматра у другом поглављу четврте главе дисертације – **Ендоксичко-дијалектички и апоретичко-дијалектички метод прве филозофије** – расправљајући о општем смислу Аристотелове методе која полази од владајућих мњења, настојећи да утврди специфичност Аристотеловог полагања од ендокса у *Метафизици* у односу на друга Аристотелова истраживања, пре свега она унутар практичке филозофије, као и да истакне општи смисао апоретичко-дијалектичког поступања анализирајући прву главу B књиге унутар које Аристотел излаже смисао апорије и апоретичког испитивања.

Као други моменат, кандидат истиче да је неопходно указати на апоретичко-дијалектички смисао омеђивања мудрости у B књизи, из разлога што је апорија почетак, али и сам начин кретања истраживања *Метафизике* од њене прве до њене последње стране. У ту сврху кандидат у четвртог поглављу четврте главе дисертације – **Апоретичко-дијалектичко оцртавање науке мудрости B књиге** – спроводи анализу петасет апорија статуса и предмета прве филозофије, а све како би поставио апоретичко-дијалектички оквир унутар којег ће се и спровести анализа Λ књиге у наредној глави дисертације.

Као трећи моменат, кандидат истиче да иако се археолошки карактер прве филозофије у погледу на свој историјски контекст може чинити саморазумљивим, теза о првој филозофији као дијалектичкој археологији свакако није саморазумљива, те је стога неопходно осветлити историјско-филозофски контекст Аристотеловог дијалектичког поступања. Ово утолико пре што самој Аристотеловој рефлексiji измиче да је дијалектика позног Платона родно место његове дијалектичке археологије. У ту сврху кандидат у првом поглављу четврте главе дисертације -

Платоново *Парменид* као вежба у беспућењу: родно место методе прве филозофије – проводи анализу Платонове позне мисли у *Пармениду*, а све настојећи да покаже да Платонова позна мисао бића отвара подручје вишеструкости исказивања темењних појмова филозофије као подручје унутар којег се креће Аристотелово истраживање унутар прве филозофије. Поред претходног, кандидат показује и да је Платоново струкуирање расправе као спора претходника, у *Пармениду* софиста и Парменида, у *Теетету* и *Софисту* као спор пријатеља идјеа („непокретних“) и материјалиста („текућих“), начин на који Аристотел структурира целину расправа *Метафизике*, тј. као спор „садашњих“ тј. академијских дијалектичара и „математичара“ и „старих“, односно физичара. Вредност ове главе дисертације почива пре свега у томе што се кандидат изборио за потпуну експликацију Аристотелове методе прве филозофије, како у погледу на њено повесно порекло, тако и у погледу све њене моменте, а све у погледу на разлику методе прве филозофије и преосталих Аристотелових истраживања.

5. А КЊИГА КАО ИЗВРШЕЊЕ МУДРОСТИ А КЊИГЕ (стр. 180-275)

Након успешно реконструисаног начина поступања Аристотелове мисли унутар подручја прве филозофије, кандидат настоји да начин Аристотеловог мисаоног држања покаже у јединству са самим садржајем прве филозофије преко исцрпне анализе А књиге, која је још у првом поглављу дисертације била назначена као једино место на којем је могуће потврдити разумевање смисла јединства Аристотелове прве филозофије. Кандидат у овој глави дисертације показује следеће кључне моменте. Прво, главе А 1-5 показује као прелиминарне у претходно изнетом смислу – истраживање чулног типа бивства саставни је део А књиге („теологије“), као пут ка другом делу А књиге у којем се разматра непокретни и вечни тип бивства. Кандидат прву половину А књиге приказује у погледу на археолошки карактер А књиге, а тиме и у погледу на археолошки карактер *Метафизике* у целини.

Друго, као што је кандидат већ у трећег поглавеу дисертације назначио, у А 1-5 није на делу физика, већ истраживање које је на трагу прве филозофије, односно мудрости. У *Метафизици* се Аристотел не пита о природном бићу као природном, већ се пита о чулном типу бивства као ономе типу око чијег постојања се сви слажу, како би на темељу вишеструкости могућих приступа истраживању чулног типа бивства утврдио који од датих приступа води првом начелу којег мудрост тражи. Речју, у *Метафизици* уопште, а посебно у А књизи, на делу је другачији карактер питања о чулном типу бивства у односу на *Физику*.

Треће, кандидат показује да је питање А књиге у потпуности на линији истраживања које је поставила А књига у прелиминарном одређењу прве филозофије као мудрости. Кандидат показује да не постоји суштинска противречност између различитих одређења прве филозофије, тј. да је овде на делу јединство напора спровођења онога што је у А књизи одређено као наука мудрости, као наука првих начела и узрока. Речју, кандидат показује да је А књига испуњење најављеног програма мудрости А књиге.

Четврто, како је у А књизи – као и у остатку *Метафизике* – мудрост знање првих начела и узрока, кандидат показује да је погрешно разумети А књигу, а тиме и интенцију *Метафизике* у целини, као теологију у смислу истраживања непокретних и вечних бивстава, те да је погрешно поистоветити прву филозофију са усиологијом, односно „онтологијом“. Наравно, и један и други мисао, истиче кандидат, могу повратно да се ишчитају из А књиге, али не на начин на који поступају претходно разматране владајуће интерпретације Аристотеловог пројекта у *Метафизици*.

Пето, како је А књига, сходно кандидатовом разумевању, на линији истраживања које су спровеле средишње књиге, а апоретички успоставиле књиге А и Б, сасвим је разумљиво да А књига подразумева претежно негативне, али и позитивне резултате претходних књига, те да самим тим не мора непосредно упућивати на претходне књиге, нити мора детаљно развијати аргументе који су изнети у претходним књигама *Метафизике*, али и у остатку корпуса Аристотелових дела. Међутим, кандидат указује на то да мисао А 1-5 није паралелан смислу ЗНΘ књига на начин на који већина интерпретатора то поставља. Целина кретања Аристотеловог мишљења унутар првих пет глава А књиге посвећена је питању првих начела, те се тиме у свом основном карактеру уопште не разликује од преосталих пет глава А књиге. Насупрот томе, за разлику од датог археолошког карактера А књиге, књиге ЗНΘ су, показује кандидат, пре свега вођене питањем начина на који се говори о бићу, бивству, могућности и

делотворности, а све у склопу питања о ономе што је првотно, без разрешења датог питања у ономе што је прво, тј. утврђује се („просто“) примат без дефинитивног одговора о томе шта је прво начело.

Речју, Аристотел се овде пита о првенству, а не о каузалном низу који води до онога првог по себи, које повратно може да објасни овде анализирани типове првотности. Међутим, ово повратно објашњење не огледа се у утемељењу вишеструкости исказивања бића у божанском бивству као бивству самом, као што то држи највећи број интерпретатора, већ у смислу да вишеструкост исказивања бића представља могуће путеве ка ономе првом, које је све нужно проћи, а од којих ће се већина показати као беспуће – додуше, као беспуће којим Аристотел изграђује властити пут и које повратно додатно оснажује његов пут, односно пролаз између Сциле физичара и Харибде академијских дијалектичара који је на делу у Λ књизи.

Претходно изнети општи смисао пете главе дисертације кандидат структурира преко следећа четири поглавља:

Првог – **$\Lambda 1$: нацрт Λ књиге** – где врши темељну анализу првог поглавља Λ књиге настојећи да покаже смисао овде преузетог истраживања као и да укаже на програмски карактер овог поглавља.

Другог – **$\Lambda 2-5$: налека чулног бивства као пут ка првим начелима** – где кандидат у првом кораку истиче општи смисао Аристотеловог истраживања у $\Lambda 2-5$, да би у подпоглављу – **$\Lambda 2-3$ и $Z 7-9$: критика твари и облика као критика првих начела у смислу елемента** – указао на то да интерпретацијама утврђена негативност овог дела истраживања (која је паралелна централним књигама *Метафизике*), његов прелиминарни карактер, те разлика у односу на другу половину Λ књиге, почива у томе што Аристотел овде разматра путеве ка првим начелима који су карактеристични за његове претходнике, те да исте показује у њиховој беспутности како би се изборио за властити пут ка првим начелима. У наредном подпоглављу – **$\Lambda 4-5$: јединство говора о начелима и пут ка не-елементарним првим начелима** – кандидат указује на смисао аналошког јединства говора о начелима и узроцима различитих типова бивства, те указује на Аристотелове напуштање традиције мишељења првим начела као елемената у правцу првих начела као спољашњих не-истоврсних и неелементарних покретача на начин сврхе.

Трећег – **$\Lambda 6$ и *Phys. VIII*** – унутар којег кандидат настоји да развије тумачење шесте главе Λ књиге ослањајући се на значајно развијенији Аристотелов аргумент у прилог нужности постојања непокрнутих покретача као трећег типа бивства, највљиваног централним књигама. Вршећи упоредну анализу $\Lambda 6$ и осме књиге *Физике* кандидат реконструише Аристотелов аргумент у прилог постојању првих непокрнутих покретача као чистих делотворности полазећи од идеје вечности кретања.

Четвртог – **$\Lambda 7, 9$ и *DA III, 4-5*** – унутар којег кандидат настоји да реконструише Аристотелову експликацију природе првих непокрнутих покретача као ума и добра. Како су Аристотелови аргументи овде нису до краја развијени и подразумевају упознатост слушалаца ових предавања са Аристотеловим претходним истраживањима, кандидат настоји да их до краја развије ослањајући се на релевантна места пре свега из *Еудемове етике* и списа *О души*. Кандидат $\Lambda 7$ и $\Lambda 9$, као и прво поглавље $\Lambda 10$ разуме као један јединствени Аристотелов аргумент у прилог утврђивања природе првих непокрнутих покретача који са различитих страна осветљава дату природу. Ослањајући се на паралелна места из *Еудемове етике* кандидат настоји да реконструише смисао узрочности првих непокрнутих покретача који покрећу као оно жуђено и умствено, пре свега показујући начин на који прво начело може бити мишљено као добро по себи. Кандидат се потом усмерава ка анализи остатка $\Lambda 7$ и $\Lambda 9$ како би утврдио смисао покретања првих покретача који покрећу и као оно умствено. Анализирајући паралелна места из списа *О души* кандидат утврђује смисао истости ума и онога умственог које карактерише прве непокрнуте покретаче, те указује на разлике у смислу ума као онога људског и ума који чини природу првих непокрнутих покретача.

Значај и вредност анализа које кандидата проводи унутар ове главе дисертације огледа се пре свега у успостављању јединства две дела Λ књиге путем којег се уједно успоставља целина истраживања које Аристотел проводи у преосталим књигама *Метафизике*. Кандидат кроз овде проведене анализе не показује само темељно познавање аргументације Λ књиге већ и суверено влада релевантним паралелним местима из целине Аристотеловог корпуса.

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА: Λ 10 И ЈЕДИНСТВО ПРВЕ ФИЛОЗОФИЈЕ КАО ДИЈАЛЕКТИЧКЕ АРХЕОЛОГИЈЕ (стр. 276-290)

Закључно поглаве дисертације кандидат поставља као тумачење Λ 10. Дати приступ кандидат образлаже чињеницом да се Аристотел унутар последњег поглавља Λ књиге, као врхунца прве филозофије, враћа на расправу Λ књиге са којом је и започео истраживања *Метафизике*, те да претходно изнети смисао прве филозофије као дијалектичке археологије, као и у том правцу спроведена анализа Λ књиге долазе до свог природног довршења самим праћењем Аристотелове мисли. Кандидат показује да Аристотел излажући властито учење о првом начелу као добру у првом поглављу Λ 10, заправо, коначно нуди оно што је обећавала наука мудрости Λ књиге својим претпојмом, заједно са целокупном традицијом на темељу које је дати претпојам и изграђен. Управо из датог разлога Аристотел се у Λ књизи враћа оном оквиру расправе који је био карактеристичан за Λ књигу. Кандидат поред претходног образлаже зашто је највећи део Λ 10 негативан, односно зашто представља критику претходника, тј. кандидат саму структуру Λ 10 показује као слику структуре целине *Метафизике*. Наиме, као и у целини *Метафизике* највећи део истраживања је негативан и негативност датих истраживања показује се као показивање беспутности путева којима је традиција ишла ка првим начелима, где се највећи негативни део Аристотелових истраживања, сходно кандидатовом тумачењу, може разумети као дијалектички, односно оповргавајући доказ значајно мањег позитивног дела *Метафизике*.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

- Таталовић, Никола, „Платон и Парменид: блудња и беспуће“, у: *Филозофска истраживања*, Вол. 36, Но. 1, Хрватско филозофско друштво, Загреб, 2016, стр. 35-50
- Таталовић, Никола, „ Λ књига и питање јединства Аристотеловог пројекта у *Метафизици*. Критика редукције онтологије на теологију“, у *Theoria*, Вол. 59, Но. 4, Часопис Српског филозофског друштва, Београд, 2016, стр. 124-137
- Таталовић, Никола, „Аристотелова *Метафизика* између недовршености и недовршености“, у *Архе*, год. XIII, бр. 26, Носи Сад, 2016, стр. 239-258
- Таталовић, Никола, „Платонов *Парменид*: вежда у беспућењу“, у *Архе*, год. XIII, бр. 25, Носи Сад, 2016, стр. 201-221

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У својој дисертацији под називом *Аристотелова прва филозофија између онтологије и теологије* кандидат Никола Таталовић је показао да оно позитивно речено унутар *Метафизике* које представља незнатан део мора бити разумљено у јединству са „негативним“ делом, односно са Аристотеловом критиком претходника у њиховим неуспелим покушајима да досегну науку мудрости. Кандидат је показао да се јединство Аристотелове прве филозофије, стога, може разумети само уколико дату „негативност“ разумемо у њеном темељном апоретичко-дијалектичком карактеру, тј. као оповргавајући доказ позитивног дела прве филозофије. Претходно показано јединство негативног и позитивног дела прве филозофије подразумева нужну критику и напуштање онто-теолошког хоризонта разумевања *Метафизике*. Другим речима, оно подразумева разумевање прве филозофије као оне која представља крајње особен наставак традиције предсократске физике и дијалектике позног Платона, где се прва филозофија показује као дијалектичка археологија. Кандидат је у току дисертације у потпуности потврдио оправданост властите почетне тезе: наиме, не само да се Аристотелова прва филозофија може разумети као дијалектичка археологија, односно као подухват изведен кроз критичко разматрање неуспеха претходника, већ да се она и мора тако разумети уколико се жели мислити њено јединство. Савремене интерпретације *Метафизике*, како је кандидат током рада и назначавао, истој приступају са позиција које су Аристотелу стране. Онто-теолошки оквир савремених приступа *Метафизици*, тако, не представља само једно од могућих њених читања, већ се он, након потврђивања прве филозофије као дијалектичке археологије, показује као неоправдан – он или занемарује, или погрешно тумачи апоретичко-дијалектички карактер Аристотеловог подухвата, чиме га поставља унутар нововековне разлике онтологија-теологија, те успех, односно неуспех прве филозофије тумачи у погледу на нововековну идеју система. Насупрот томе, кандидатова интерпретација у својим ширим импликацијама показује да је карактер прве филозофије за Аристотела све само не саморазумљив, те да прва филозофија почиње, да се сваким својим кораком креће, и да у коначном долази до властитог извршења и јединства као дијалектичка археологија.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидат је у овој докторској дисертацији провео првокласну филозофску анализу једног од најзначајнијих корпуса традиције филозофије уопште, наиме, корпуса метафизичке суштине филозофије у њезином аристотеловском језгру. Начин на који је кандидат провео ово филозофско истраживање показује његову филозофску зрелост, способност за промишљање и заумевање најсложенијих филозофских питања, као и изузетно добру упућеност у магистралне традиционалне као и савремене токове тематских расправа о Аристотеловој метафизици. У односу на те мисаоне и интерпретацијске токове кандидат је изузетно успешно развио и демонстрирао властиту аутономну мисаону, истраживачку и критичку позицију. Целини његове докторске радње та је позиција обезбедила неопходну оригиналност те ће, без сумње, ова радња заузети значајно место у нашој филозофској литератури.

У целини, кандидат је сачинио изузетно квалитетну докторску дисертацију која следи највише стандарде у нашој и регионалној филозофској делатности.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме - **ДА**

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе - ДА
3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци: Кандидат се у дисертацији одлучно супроставио једном од владајућих мишљења о аристотеловској провинијенцији тезе о одно-теолошком устројству метафизике, развијајући властито становиште о «дијалектичкој археологији» као кључу разумевања Аристотелове метафизике.
4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања
X ПРЕДЛОГ:
На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана — да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни односно измени) или — да се докторска дисертација одбија

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Датум: 07.02.2018. године

_____
Проф. др Жељко Калуђеровић, председник комисије

_____
Проф. др Бранко Баљ, члан комисије

_____
Проф. др Миленко А. Перовић, ментор